

ПРИНЦИПИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто теоретичні аспекти оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств. Запропоновано принципи та етапи оцінювання соціально-економічного розвитку. Оцінювання визначено як процес оцінки соціально-економічного розвитку підприємств на принципах науковості, системності, цілеспрямованості, інтегрованості, достовірності. Запропоновані принципи та алгоритм оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств дозволять отримати інформацію про всю різноманітність господарських, економічних і соціальних процесів у межах підприємства та зробити висновки про ефективність його розвитку.

Ключові слова: підприємство, соціально-економічний розвиток, оцінювання, принципи, цілі.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації останнім часом набирають високі темпи й мають широкомасштабний характер. Для України наразі важливо не залишитися на узбіччі світового розвитку, стати рівноправним партнером світового співтовариства, а не сировинним придатком високорозвинених країн. Але реальні економічного й соціального розвитку регіонів свідчать про недостатній ступінь стабільності національної економіки і її схильності до розбалансування. У цих умовах зростає роль і обумовлюється необхідність розгляду питання оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств, оскільки саме вони, головним чином, забезпечують підвищення добробуту населення, виконання державою своїх обов'язків та функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як вже зазначалося в попередніх роботах автора [1, с. 68; 2, с. 156], соціально-економічний розвиток підприємства можна представити як сукупність кількісних і якісних змін, які забезпечують перехід підприємства на більш високий соціально-економічний рівень. Термін «оцінювання» [3, с. 242] є дуже гнучким і може позначати здійснення багатьох видів оцінок. Проте всі варіанти його використання об'єднує одне – всі вони означають оцінку сутності. Хтось досліджує і «зважає» якість явища (особу, річ, ідею) і порівнює його з певною явною чи неявною мірою. Міри (критерії) також можуть бути різними. Одні критерії можуть бути естетичними: наскільки гарним чи приємним є суб'єкт оцінювання? Інші – пов'язані з результативні-

стю: чи робиться справа так, як повинна робитися? Інші – з ефективністю: чи забезпечуються вигоди, сумірні з витратами? Чимало мір пов'язані з поняттями справедливості й рівності, прийнятності з точки зору стандартів громади, відповідності поняттям соціальної гармонії тощо.

Оцінюванням називається [3, с. 25] процес систематичної оцінки операцій та/або результатів вжитих дій у порівнянні з комплексом явних та неявних стандартів, з метою вдосконалення існуючих положень.

А. Н. Азриліан [4, с. 576] визначає оцінювання як встановлення якості чогось, ступеня, рівня чого-небудь, а оцінку – як думку про цінність, рівень та значення будь-чого. Можна погодитись, що оцінювання [5, с. 244] як процес дослідження застосовується, якщо запропоновані заходи є комплексними, складними для спостереження, складаються з елементів, що взаємодіють один з одним у різний спосіб, коли рішення, яке має бути ухвалене, є дуже важливим або дорогим, коли необхідно мати вагомі докази успіху чи невдачі програми.

На сьогодні не існує єдиного підходу щодо оцінювання рівня соціально-економічного розвитку підприємств машинобудування. На нашу думку, результати оцінювання повинні показати, на якому рівні здійснення соціальних і господарських заходів знаходиться підприємство, щоб досягти соціально-економічних цілей свого розвитку, оскільки управляти можна тим, що можна виміряти.

Тому метою статті є визначення принципів оцінювання соціально-економічного розвитку підприємства, які б забезпечили отримання достовірної та своєчасної інформації про рівень соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні кожне підприємство самостійно обирає спосіб вимірювання його соціально-економічного розвитку. Однак дуже часто обрані показники можуть бути незіставними з показниками інших підприємств. Через це стає неможливим коректно виміряти й оцінити діяльність підприємств, зробити порівняльний аналіз та визначити обсяг інформації, що реально потрібен підприємствам для оцінювання їхнього соціально-економічного розвитку. У нашому випадку оцінювання є засобом підвищення рівня соціально-економічного розвитку підприємств і представляє собою процес оцінки соціально-економічного розвитку підприємств на принципах науковості, системності, цілеспрямованості, інтегрованості, достовірності. Воно дає змогу отримати інформацію про всю різноманітність господарських, економічних і соціальних процесів у межах підприємства та зробити висновки про ефективність його розвитку. Схематично процес оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств наведено на рис. 1.

Розглянемо принципи, на яких повинно базуватись оцінювання соціально-економічного розвитку. Принцип науковості означає, що оцінювання носить науковий характер, тобто ґрунтується на положеннях діалектичної теорії пізнання, ураховує вимоги економічних законів розвитку, використовує сучасні методи досліджень тощо.

Системність пов'язана з тим, що кожний об'єкт розглядається як складна динамічна система, яка складається з ряду елементів, певним чином пов'язаних між собою і зовнішнім середовищем [6, с. 8]. Вивчення кожного об'єкта має здійснюватися з урахуванням всіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, взаємозалежності і взаємопідпорядкованості його окремих елементів.

Принцип цілеспрямованості говорить про те, що оцінювання соціально-економічного розвитку має переслідувати конкретні цілі. Цілі у науковій літературі та на практиці мають різне трактування, і саме це визначає необхідність більш детального дослідження цього терміну.

Формування цілей розглядається [7, с. 41] як встановлення параметрів очікуваного найприйнятнішого стану на фіксований момент часу (за певний проміжок часу) у процесі його розвитку з урахуванням динаміки зовнішнього середовища та виробничого потенціалу підприємства.

Цілі розвитку підприємства [8, с. 55] позначають собою напрямок, у якому має здійснюватися діяльність первинної господарської ланки.

Це – якісна характеристика цілей. З іншого боку, ціль повинна визначати бажаний стан системи, який необхідно досягти через певний проміжок часу, необхідний для одержання певної кількісної оцінки.

Цілі необхідні для успішного функціонування, виживання і соціально-економічного розвитку підприємств. Однак, неправильне їхнє визначення може стати причиною негативних наслідків для підприємств. Наука про теорії стратегії виділяє декілька загальних ключових вимог, яким мають задовольняти правильно сформульовані цілі [8, с. 59 – 62]: цілі мають бути вимірними, конкретними, орієнтованими в часі, досяжними, гнучкими, прийнятними; множинні цілі підприємства мають бути порівняними й взаємно підтримуваними, стимулюючими, ієрархічними, позитивними, економічними; формулювання мети повинно мати систематичний характер.

Цілі соціально-економічного розвитку відображають прагнення підприємства працювати у певному напрямку (напрямах), наприклад, цілі можуть бути направлені на підвищення рентабельності виробництва, задоволення потреб клієнтів, інноваційний розвиток, впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності і т.п. Кожна з цих цілей відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку підприємства. Однак не можна кон-

центруватись на одній цілі, бо це може призвести до збитків за іншими напрямками.

Цілі оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств можуть мати необмежене значення (збіль-

шення рівня соціально-економічного розвитку), обмежене значення (досягнення конкретного рівня результативності) та інтервальне (наприклад, фінансова незалежність підприємства має знаходитися на рівні 0,3 – 0,5).

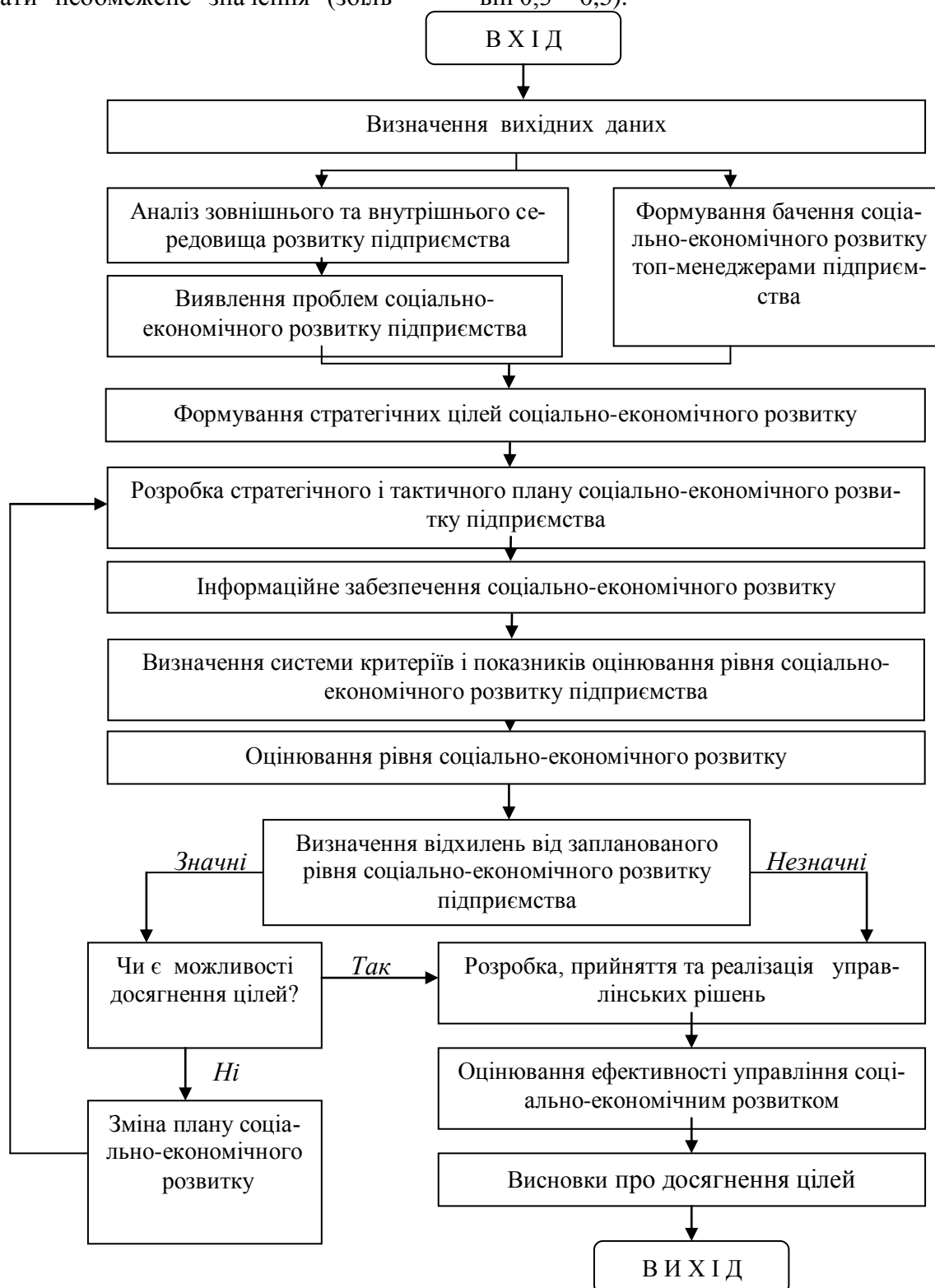

Рис. 1. Алгоритм управління та оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств

Інтегрованість [9, с. 21-22] – це діалектична єдність різних за своєю сутністю видів інформації, що переслідують мету розчинення старого змісту інформації і на якісно новій основі створення нової інформації, яка задовольняє потреби управління. Цей принцип реалізується за допомогою розробки комплексного показника соціально-економічного розвитку підприємств на основі одиничних показників.

Достовірність говорить про те, що оцінювання має ґрунтуватися на достовірній, надійній інформації і на точних розрахунках. Принцип комплексності вимагає дослідження всіх сторін і ланок соціально-економічного розвитку та їхніх зв'язків і залежностей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження сформульовано принципи та розроблено алгоритм оцінювання соціально-економічного розвитку підприємств, що дасть змогу отримати інформацію про всю різноманітність господарських, економічних і соціальних процесів у межах підприємства та зробити висновки про ефективність його розвитку. Подальші дослідження будуть спрямовані на побудову прогнозних сценаріїв соціально-економічного розвитку підприємства на основі вже отриманих результатів.

Література

1. Калинеску Т. В., Гречишкіна Е. А.¹ Проблемы социально-экономического развития предприятий в условиях экономического кризиса / Т. В. Калинеску, Е. А. Гречишкіна // Научный информационный журнал «Бизнес Информ». — 2009. — №4 (1). — С. 66—69
2. Гречишкіна О.О. Концептуальні засади управління соціально-економічним розвитком підприємства / О.О. Гречишкіна // Економічний простір: Збірник наукових праць. — №28/2. — Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. — С. 154—158
3. Вайс Керол Г. Оцінювання: методи оцінювання програм та політики: Пер. з англ. Р. Ткачука, М. Корчинської. — В.:

Вид-во Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2000. — 671 с.

4. Экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. — М.: Институт новой экономики, 2007. — 1152 с.

5. Податкове регулювання в умовах депресивних регіонів: монографія / [Колектив авторів], [За наук. ред. Т.В. Калінеску]. — Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2011. — 312 с.

6. Савицкая, Г.В. Экономический анализ: учеб. / Г.В. Савицкая. — 13-е изд., испр. — М.: Новое знание, 2007. — 679 с. — (Экономическое образование).

7. Тимошук М.Р., Кузьмін О.Є., Фещур Р.В., Шуляр Р.В., Подольчак Н.Ю., Олексій І.Б. Планування соціально-економічного розвитку підприємств: Монографія. — К.: УБС НБУ, 2007. — 449 с.

8. Стратегія підприємства: Підручник / Ю.Б. Іванов, О.М. Тищенко, Т.М. Чечетова-Терашвілі, О.В. Ревенко. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. — 560 с.

9. Палий В.Ф., Соколов Я.В. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учет. — М.: Финансы и статистика, 1981. — 224 с.

Рецензент: Калінеску Т. В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри «Оподаткування», Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ

Стаття подана
11.05.2011 р.

¹ До травня 2009 року Недобіга О.О. публікувалася під прізвищем Гречишкіна О.О.